

ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ

«ԳԱՆՁԱՐԱՆ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ «ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑՆ» ԿԱՆՈՆԸ

Հայոց եկեղեցին 12 մարգարեներին նվիրված տոնը կատարում է Վարդավառին հաջորդող շորորդ շաբաթվա երեքշաբթի օրը: Համանման ձևով «Գանձարան» ժողովածուում, որը կազմված է ըստ տարեկան տոների Տոնացուցային ընթացքի, Մարգարեից նվիրված կանոնը հաջորդում է Վարդավառի և նախորդում Տիրամոր Վերափոխմանը նվիրված կանոններին, որով գանձարանային մյուս կանոնների նման այն ևս լիովին համապատասխանում է եկեղեցական Տոնացուցի տվյալ կանոնին:

Այս տոնը ունի և իր շարակնոցային կանոնը, որում շարակնային բանաստեղծությանը բնորոշ ձևով արտահայտվում է այն միտքը, որ մարգարեներին տրվեց երկնային շնորհը դառնալու աստվածային պատգամների և կամքի արտահայտողն ու կանխասացողները լինելու, որի համար մարգարեների ասածները զուգահեռի մեջ են դիտվում ավետարանական հասկացությունների հետ, որպես լրումը այդ կանխասացությունների:

Մարգարեությունը որ մարդկային գուշակություն չէ, այլ աստվածային շնորհ, որով Տերը խոսում է ժողովրդի հետ, Շարակնոցի մարգարեներին նվիրված կանոնի առաջին իսկ միավորի առաջին տանը արտահայտվել է այսպես.

Որ զաստուածային զօրութիւնդ Քո ծանուցեր Հոգիդ ճշմարիտ,
Բաշխելով իշխանաբար զպարգևս Քո
Տեսանողաց մարգարէիցն ի սկզբանէ,
Բարեխօսութեամբ սոցա խնայեա ի մեզ¹:

Այստեղ բանաստեղծորեն այն միտքն է արտահայտվել, որ աստվածային զորությունը մարգարեների միջոցով ծանուցվում է աստվածային ազդմամբ, որն ի սկզբանե տրվեց և արտահայտվեց մարգարեների միջոցով: Մարգարեությունների խորհուրդը և աստվածաբանական ընկալումը լավագույնս արտահայտվել է շարականի հետևյալ տան մեջ.

Որ յայտնեցեր ըզձածկեալ խորհուրդ Քոց սիրողաց
Եւ անճառելեացն ապագայից պատմողս արարեր,
Տնօրէնութեան Քում էակցի Բանիդ Աստուծոյ,
Բարեխօսութեամբ սոցա խնայեա ի մեզ:

Աստված Իր ծածկյալ խորհուրդը հայտնում է Իր ընտրյալներին, նրանց դարձնելով անճառելի ապագան ներկայացնողները, երբ մարգարեները ներ-

¹ Շարական հոգևոր երգոց, Վաղարշապատ, 1888, էջ 398:

շնչված աստվածային հոգով, կանխասացությամբ ներկայացնում են Հիսուսի մարդեղություն և փրկագործության հետ կապված խորհուրդները և տնօրինությունները:

Վերջին տողով, որը նաև այս միավորի տների կրկնակն է, շարականագիրը մարգարեների բարեմաղթությունն է հաչցում մարդկանց համար:

Մարգարեությունների լրումը դարձավ Քրիստոսի աշխարհ գալը և խաչելությունամբ տրված փրկագործության շնորհը, որի մասին ասվում է.

Որ խոնարհեցար յանպատում փառաց Որդի Աստուծոյ

Եւ եկիր ի կատարումն մարգարէիցն՝

Նախաձայն քարոզութեանցն անճառ խորհրդով:

Այսպիսով, Աստծո Միածին Որդին Իր երկնային անպատմելի փառքից վար խոնարհվելով երկիր եկավ, որով կատարվեցին մարգարեների խոսքերը: Այդ խոսքերի մարգարեական կանխասացություններ լինելը արտահայտվել է նախաձայն քարոզություն բնորոշմամբ:

Մարգարեների շարքը սկսվում է Մովսեսով, որն անվանվում է նախամարգարե: Նույն ձևով Շարակնոցում մարգարեներից առաջինը հիշվում է Մովսեսը:

Մարգարեների լրումն էլ, ավարտը դարձավ Հովհաննես Մկրտչի: Մարգարեների շարքը նախամարգարեից մինչև մարգարեների լրումը ներկայացվում է Հովհաննես Մկրտչի միջոցով, որն անվանվում է Մովսեսական օրենքի ճրագ. «Ճրագ օրինացն Մովսէսի լուսատու տանն Իսրայէլի»²:

Շարակնոցի կանոնը եթե ներկայացնում է մարգարեական կանխասացությունների աստվածաբանական խորհուրդը շարականներին բնորոշ սեղմ ձևի մեջ, ապա Փանծարանային կանոնում թե՛ այդ խորհուրդն է ներկայացվում և թե՛ հաջորդաբար բնորոշվում են մարգարեներից ամեն մեկը և նշվում է, թե նրանցից յուրաքանչյուրն ինչպես նահատակվեց և կամ մահացավ, որով գանձերը դառնում են մարգարեության խորհրդի և մարգարեների կյանքին նվիրված եկեղեցական ավանդույթի բանաստեղծական հանրագումարը:

Հմ. 7785 ձեռագրում այս կանոնը կազմված է Այրիվանեցու գանձից, վերջինիս հաջորդող Շնորհալու տաղից և փոխից, և եզրափակվում է իր փոխնունեցող դարձյալ մեկ տաղով³:

Այս գանձը գրված է Այրիվանեցուն բնորոշ շքեղությամբ և պատկերավորությամբ: Առաջին տունը նվիրված է աստվածային անճառելի խորհրդին, որի արտահայտողներն էին դառնալու մարգարեները: Հատկանշական է, որ այս գանձի ծայրակապը հոգում է «Նորհրդոցն» բառը:

Բանաստեղծական զարգացման ընթացքով երկրորդ տան մեջ արդեն ներկայացվում են Աստծո կողմից արարվածները՝ հրեշտակները, կենդանիները և

² Նույն տեղում, էջ 399:

³ Փանծարան, հ. Բ, աշխտ. Վ. Դևրիկյանի, Մատենագիրք հայոց, ԺԿ հ., Անթիլիա, 2008, էջ 1094-1105:

մարդիկ: Հրեշտակները որպէս հողմայիններ, այսինքն անմարմիններ, ովքեր շարժվում, սլանում են հողմի պէս, և վերջապէս հոգևոր անմարմինների և մարմնավոր ոչ հոգևորների միջև գտնվող «մարդ շաղկապային»: Այսպիսով, մարդը որպէս հոգի և մարմին, շաղկապում է հրեշտակներին և կենդանիներին: Մարդն աստվածային շնորհը առավել մեծ չափով էր կրում մինչ մեղսագործութիւնը և դրախտից վտարվելը, որից հետո մարդու մեջ մնաց աստվածային շնորհի կայծը, որը աստվածային ազդմամբ բռնկվում էր մարգարեութիւններով:

Երրորդ տան մեջ մարդիկ թվարկվում են որոշակի հոգևոր և աշխարհական խմբավորմամբ, որպէս իշխաններ, թագավորներ, քահանայկան աստիճանների կրողներ ու մնացյալ ժողովուրդ: Չորրորդ տանն էլ, այս թվարկումից դուրս, որպէս ընտրյալների խումբ ներկայացվում են մարգարեները, ովքեր անվանվում են տեսանողներ: Այստեղ բուն մարգարեներից բացի հիշվում են մարգարեական շնորհով լցվածները: Քանի որ Շնորհալու տաղում ևս թվարկվում են մարգարեները համապատասխան բնորոշմամբ, ուստի կրկնութիւններից խուսափելու համար այս հատվածը կբերենք և կքննարկենք Շնորհալու տաղին զուգահեռ:

Հին Կտակարանի գրքերում քանի որ բազմաթիվ մարգարեներ են հիշվում առանց նրանց անունների և մարգարեութիւնների վկայակոչման, ուստի Այրիվանեցին նախ գրում է.

Են անթըւելի, դասք մարգարէի, որ չեն ի գրրի,
Է որ յերազի, Է որ յարթըմնի, միտքն յափըշտակի,
Է որ տեսանի, Է որ խաւսակցի, Է որ իմանի,
Ձիք խըտիր ծերի, երիտասարդի, կամ մանկան տղայի,
Արուի կամ իգի, ռամկի կամ վեհի, լուր սիրտ սուրբ պիտի⁴:

Այս հատվածի առաջին տողով եթե Այրիվանեցին ասում է, որ անթվելի են գրում Աստվածաշնչում անվանապէս հիշվող մարգարեները, ապա հաջորդող տողերում արդեն թվարկվում են մարգարեութիւն արտահայտման ձևերը և թե ովքեր են եղել մարգարեները: Մարգարեներ են եղել, որ մարգարեացել են երազում տեսիլում տեսածը, մյուսները արթուն ժամանակ են մտքով հափշտակվել, մի մասին որպէս պատկեր է երևացել, մյուսներին Տերն է թելադրել, մեկ այլ խմբի մտքով է տրվել:

Նույնը վերաբերվում է և մարգարեներին ու տարբերութիւն չկա ծերի ու երիտասարդի, տղամարդու և կնոջ, ռամիկի ու ազնվականի միջև, թե նրանցից ո՞վ կարող է մարգարեանալ, կարևորը, որ մաքուր և սուրբ սիրտ ունենան:

⁴ Նույն տեղում, էջ 1096-1097:

Այրիվանեցին այնուհետև ասում է, թե մարգարեությունները կարող են վերաբերվել թե՛ անցյալին, թե՛ ներկային և թե՛ ապագային. «Անցելում Բանի, եւ ապագայի, նաև ներկայի»:

Ինչ վերաբերում է մարգարեության փոխանցմանը, ապա այն կատարվում է հրեշտակի միջոցով, թե երկնային կամքը արտահայտվում է հրեշտակի միջոցով.

Ազդամամբ հրեշտակի, լուր զարմանալի, պատմէին յերկրի,
Զի կամքըն վերին, հրեշտակաւք բերի, թագուն եւ յայտնի⁵:

Գանձի վերջում այն միտքն է շեշտվում, որ Քրիստոսի ծննդյամբ մարգարեությունները հասան իրենց լրմանը և մարգարեներին փոխարինեցին առաքյալները, որոնք արդեն տարածելու էին քրիստոնեական վարդապետությունը:

Այս կանոնի որպես տաղ, ինչպես ասացինք, դրված է Շնորհալու տաղը, որի յուրաքանչյուր երկրորդ տողով կազմված ծայրակապը հոգում է Հայոց Այբուբենը:

Տաղի առաջին տան մեջ մարգարեները բնորոշվում են որպես աստվածային խոսքերին՝ խորհուրդներին հաղորդակիցներ, ովքեր նախապես ասացին ապագայում լինելիքը.

Աստուածային խորոցն անճառ
Խորհրդակից սուրբ մարգարէքն
Բանիւ պատմաւղք յառաջագոյն
Զապագայիցն եղելութիւնսն:

Հաջորդ տան մեջ ասվում է, որ ապագայի այդ եղելություններն էին Քրիստոսի տնօրինությունները:

Մյուս տներն արդեն նվիրված են մարգարեներին ու նրանց մարգարեություններին և ունեն բանաստեղծական հետևյալ կառուցվածքը: Յուրաքանչյուր տնում հիշվում է մեկ մարգարե, նրա մարգարեական կանխասացությունը և թե այն տնօրինական որ խորհրդին է նվիրված:

Այրիվանեցու գանձը կառուցվածքային առումով եթե նախորդում է Շնորհալու տաղին, ապա գրություն ժամանակով էլ հաջորդում է նրան: Այրիվանեցու մոտ ևս, ինչպես ասացինք, բնորոշված են մարգարեները, ուստի այստեղ նախ բերենք այդ հատվածը և վերջինս ու նրա բնագրային կարևոր տարրերը բերցումները վերլուծենք Շնորհալու տաղի հետ զուգահեռով: Նման համեմատությունը վեր է հանում և կանոնական այն կառուցվածքը, որը տեղ է գտել այս երկու ստեղծագործություններում, պայմանավորելով նրանց բանաստեղծական զարգացման ընթացքը:

⁵ Նույն տեղում:

Մովսէս յամպ ծընեալ, Սամուէլ սուրբ սընեալ, Դաւիթ կըրկնաւծեալ,
 Եղիա երկնեալ, Եղիսէ մնացեալ, Եսայի սղոցեալ,
 Ժիր մանուկ սըրբեալ, կառատեսն գերեալ, Դանիէլ տքնեալ,
 Ովսէ սերմանեալ, Ամովս քարոզեալ, Միքիա մաքրեալ,
 Յովէլ զվայն կըրկնեալ, Աբդիու շայրեալ, Յովնան փախուցեալ,
 Նաուամ նորոգեալ, Ամբակում ճաշեալ, Սոփոնեա գոշեալ,
 Անգէաս շարժեալ, Զաքարիայ յիշեալ, Մաղաքիա մաղթեալ,
 Գաղի նախնի լեալ, Նաթան մեղադրեալ, մանկունքն, որ շայրեալ:

Թե՛ Շնորհալու և թե՛ Այրիվանեցու մոտ մարգարեաների շարքը սկսվում է Մովսես նախամարգարեով: Շնորհալին գրում է.

Երեւալն ի ջրոյ Մովսէս՝
 Գաւազանաւ զջուրսըն հերձաւդ,
 Զծնունդն ետես ըզկուսական
 Ի մորենին անկիզական:

Մովսեսի ջրից երեւալն ասելով Շնորհալին նկատի ունի Մովսեսին երեք ամսականում կողովով ջուրը նետելու, ապա և փարավոնի քրոջ՝ նրան գտնելու պատմությունը (Ելք Բ 2-6): Այրիվանեցու գանձի վերը բերված հատվածում Մովսեսի համար ասվում է՝ «յամպ ծնեալ»: Հմ. 4011 ձեռագրում այս գանձը նկատելի տարբերակներ ունի, որոնցից մեկը վերաբերում է Մովսեսի այս բնորոշմանը, և այդ տարբերակաձևը թե՛ ավելի ընդարձակ և թե՛ ավելի ճիշտ է: Նրանում ասվում է.

Մովսէս ջրածընեալ եւ ի յամպ մըտեալ, ի ծէրպէն ելեալ⁶:

«Զրածնեալ» բնորոշմամբ նկատի ունի ջուրը գցվելով փրկվելը, որով և վերատին ծնվելը: Ամպը մտնելը և ծերպից ելնելն էլ կապվում են Մովսեսի՝ Սինա լեռը ելնելու հետ: «Ելից գրքում» ասվում է, որ Մովսես Սինա լեռը բարձրանում է ամպի մեջ մտնելով: Այնտեղ լեռան՝ ծերպի վրա մնալով քառասուն օր, այնուհետև ցած է իջնում, որով ամպն է մտնում և ապա քառասուն օր հետո ծերպից՝ լեռից ելնում՝ ներքև իջնում (Ելք ԻԴ 18):

Շնորհալու՝ Մովսեսին նվիրված հաջորդ երկու տողերը արդեն լիովին խարսխված են միջնադարյան խորհրդաբանությունամբ տարված հետևյալ գուգահեռի վրա: Մովսես մարգարեի՝ Քորեբ լեռան վրա տեսած անկեզ՝ այրվող, բայց և չկիզվող մորենին համեմատվում է Տիրամոր հետ, որովհետև, ինչպես մորենին այրվելով չկիզվեց, այնպես էլ Տիրամայրը մարդկության Փրկչին ծնեց անխախտ կուսությունամբ, որով անկեզ մորենին Տիրամոր խորհրդանիշներից է:

Հին և Նոր Կտակարանների գուգահեռի վրա է կառուցված և Դավիթ մարգարեին նվիրված տունը.

⁶ Նույն տեղում, էջ 1095:

էսսէածին արքայն Դաւիթ
 Հայր ըստ մարմնոյ Հաւր Միածնին,
 Ըզցաւդ հոսեալ վերայ Գեղման՝
 Տըպաւորեաց Որդու իջման:

Դաւիթ մարգարեն հեսսէածին է անվանվում համաձայն Եսայու մարգարեության «Բխեսցէ գաւազան յարմատոյն Յեսսեայ» խոսքերի (Եսայի ԺԱ 1):

Բերված քառատողի վերջին երկու տողերն էլ հարաբերվում են Դաւթի սաղմոսների հետևյալ խոսքերի հետ. «Իջցէ որպէս գանձրեւ ի վերայ գեղման, որպէս ցօղ զի ցողէ յերկիր» (Սղմ. ՀԱ 6): Ինչպէս նշում են միջնադարյան մեկնիչները, այս խոսքերը մարգարեական կանխասացութիւն են Աստծո Միածին Որդու ցողի նման երկիր իջնելու և Տիրամորից, որպէս գեղմից մարգարեանալու մասին: Խորհրդաբանական այս ըմբռնումը նկատի ունի Շնորհալին, գրելով, թէ այս գեղմի վրա իջած՝ հոսած ցողը տպավորեց՝ նշանակեց Որդու իջնելը:

Ժամանակային առումով Սամուել մարգարեն նախորդում է Դաւթին: Մարգարեների՝ Այրիվանեցու թվարկման մեջ ևս ասվում է. «Սամուէլ սուրբ սնեալ, Դաւիթ կրկնաւծեալ»: Դաւիթը կրկնօծյալ է անվանվում, քանի որ նախ օծվեց Սամուել մարգարեից (Ա Թագ ԺԶ 13) և ապա Սավուղին սպանելուց հետո օծվում է արդեն որպէս Հրեաստանի թագավոր (Բ Թագ., Ե 3):

Շնորհալին քանի որ Սամուելին ներկայացնում է որպէս Դաւթին օծող, ուստի նրանից հետո է հիշում.

Թագաւորաց աւծաւղն իւղով
 Սամուէլ՝ պըտուղ ամլոյն գոլով,
 Ժառանգ եղև Նոր աւրինաց
 Փոխան Հեղեայ Հին աւրինացն:

Սամուելի թագավորներին օծող ասելով նախ նկատի ունի Սավուղին օծելը (Ա Թագ. գլ. Ժ), և ապա Դաւթին:

Սամուելի՝ ամուլի պտուղ լինել բնորոշումը հիմնված է նրա Աննայից և Եղևանայից, որոնք տևական ժամանակ երեխա չէին ունենում, և հառաջացած տարիքում Աննայի՝ առ Աստված ուղղված խնդրանքներից հետո Սամուելի ծնվելու պատմության վրա (Ա Թագ, Ա 20):

Միջնադարյան մեկնիչները որոշակի զուգահեռ են գծել Սամուելի և Հովհաննես Մկրտչի միջև: Երկուսն էլ ամուլ և տարեց ծնողների զավակներ էին: Երկուսն էլ իրենց ծննդյամբ և մարգարեական գործունեությամբ փակեցին նախորդող շրջանը: Հովհաննես Մկրտչի ծննդյամբ պապանձվեց Զաքարիան՝ խորհրդանշելով Հին Ուխտի մարգարեների լռելը, ավարտվելը, իսկ մինչ այդ՝ Սամուել մարգարեի ծնվելով Հեղիի քահանայական տան իշխանութիւնն է ավարտվում, որի համար Շնորհալին գրում է, թէ Սամուելը Նոր օրենքի ժառանգը դարձավ Հեղիի՝ Հին Օրենքի փոխարեն: Նոր Օրենքը կապվում է Նոր Կտակարանի և Քրիստոսի հետ: Սամուելը Նոր Օրենքի ժառանգը դարձավ Դաւթի

մարգարեին, ով անվանվում է Քրիստոսի նախահայր, օժելով: Միջնադարյան մեկնաբանական այս ըմբռնումները բանաստեղծական նման սեղմ բնորոշումներով են արտահայտվել Շնորհալու տաղում:

Եսայու մարգարեություն. «Ահա կոյսն յղասցի եւ ծնցի որդի» (Ես. է 14) խոսքերը մարգարեական կանխասացությունն էին Տիրամոր կուսական ծննդյան, և մարգարեների թվարկման շարքում Եսային բնորոշվում է այս կանխասացությամբ, թե նա մարգարեացավ կույսի անսերմ հղանալու մասին.

Իսայիաս տայ մեզ նըշան
Ծնանիլ կուսին առանց սերման:

Եսայիից հետո հիշվում են Եղիան ու Եղիսեն: Եղիան հռչակված էր իր խոստակեցությամբ և անապատական ճգնակեցությամբ, ով ենովքից հետո երկրորդն էր, որ երկինք փոխադրվեց: Հրեղեն կառքով Եղիայի երկինք փոխադրվելու մասին ասվում է. «Եւ ահա կառք հրեղէնք եւ երիվարք հրեղէնք... եւ վերացաւ Եղիա շարժմամբ յերկինս» (Դ թագ., Բ 11): Եղիայի ճգնակեցության և երկինք փոխադրվելով փակված երկինքը վերստին բացելու մասին Շնորհալին բանաստեղծաբար այսպես է գրում.

Խըստամբերաւըն Հեղիաս՝
Երկնից փակաւըն եւ արձակաւըն,
Ծայրագոյն յերկրի ճըգնեալ,
Հրեղէն կառաւք յերկինս ելեալ:

Եղիայի աշակերտն էր Եղիսեն, ով տեսավ իր ուսուցչի երկինք փոխադրվելը (Բ թագ Բ 12): Ուսուցչի մաշկեղեն հանդերձը կրելով, որ Եղիսեն երկինք փոխադրվելուց առաջ նրան էր տվել, և մարգարեական շնորհը ստանալով, նա մի շարք հրաշագործություններ է կատարում, այդ թվում և Սոմնացի կնոջ մահացած երեխային կենդանացնելը (Դ թագ., գլ. Դ): Եղիայի շնորհի Եղիսեն փոխանցվելու և Սոմնացի մանկանը կենդանացնելու մասին Շնորհալին գրում է.

Կրկին Հոգւոյ նորին ստացաւ՝
Եղիսէոս սուրբ տեսանաւ,
Համանման վարդապետին
Զորդի այրւոյն յարուցանաւ:

Վերջին երկու տողերով նկատի ունի այրի կնոջ որդուն Քրիստոսի հարություն տալը (Ղուկ. է 11-17): Հին և Նոր Կտակարանների զուգահեռով Շնորհալին Սոմնացի կնոջ երեխային կենդանացնելը համարում է նախօրինակը Քրիստոսի կողմից այրի կնոջ որդուն հարություն տալու:

Մարգարեների շարքում Եսայի-Եղիա-Եղիսե հաջորդականությունը Այրիվանեցու մոտ ներկայացվում է Եղիա-Եղիսե-Եսայի հերթականությամբ և մեկ տողով տրված հետևյալ բնորոշումներով.

Եղիայ երկնեալ, Եղիսէ մնացեալ, Եսայի սղոցեալ:

Երկնել բառը սովորաբար օգտագործվում է երկունքի իմաստով: Այրիվանեցին սակայն, այստեղ «երկնեալ» բառով նկատի ունի եղիայի երկինք փոխադրվելը: Եղիայի երկինք փոխվելը և եղիսեհ՝ երկրի վրա մնալը արտահայտվում են «երկնեալ»-»մնացեալ» բնորոշումներով: Ինչպես տեսնում ենք, Եսայի մարգարեն այստեղ բնորոշված է ոչ թե իր նշանավոր մարգարեական կանխասացությամբ, թե կույսը կհղանա, այլ իր սղոցվելով, համաձայն Պողոս առաքյալի «Քարկոծեցան, սղոցեցան, փորձեցան, սպանմամբ սրոյ մեռան» (Եբր. ԺԱ 37) խոսքերի, որոնց հետևողությամբ եկեղեցական ավանդությամբ, ինչպես նաև «Մահ մարգարէից» պարականոն գործում ասվում է, թե Եսայի մարգարեն «մեռաւ ի Մանասէէ սղոցեալ յերկուս»⁷:

Եզեկիել մարգարեն ներկայացվում է քառակերպյան կառքի իր նշանավոր տեսիլով: Կառքի շորս անիվների շորս դեմքերը համարվում են կանխասացություն շորս ավետարանիչների մասին ոչ միայն շորս թվի համընկնմամբ, այլև շորս դեմքերի և շորս ավետարանիչների խորհրդանշանների համընկնմամբ: Ահա այս պատճառով Շնորհալին Եզեկիելին նվիրված տան առաջին երկու տողերով ներկայացնում է նրա տեսած կառքը, իսկ հաջորդ երկու տողերում ասում, որ այն խորհրդանշում է շորս ավետարանիչներին.

Չայնիւ պատմէ Եզեկիէլ
Ջքառակերպեանն քորբէից,
Ղաւղեալ խորհուրդ բացայայտէ,
ՋԱւետարանն ցուցանէ:

Ավարտելով մարգարեների թվարկումը, Շնորհալին այնուհետև նշում է, որ նրանք մարգարեցան Սուրբ Հոգու գորությամբ և նրանց լեզուն դարձավ աստվածային անճառելի խորհուրդները մարդկանց փոխանցելու միջոցը՝ գործիքը.

Շնորհատու շնորհաց Հոգին
Գործի ստանայր զլեզուս նոցին,
Ուսուցանէր նոքաւք մարդկան
Ջանճառ խորհուրդն տէրունեան⁸:

Շնորհալու այս տաղի փոխում ևս շեշտվում է, որ Սուրբ Հոգու գորությամբ իրենց ապրած ներկա պահին մարգարեները տեսան ապագայի խորհուրդը և այն, ինչ որ պետք է լիներ, ներկայացավ որպես եղյալ.

Ի ներկայ ժամու զապագայից տեսեալ զխորհուրդ,
Հոգին ծանուցեալ զանեղական իբրեւ զեղեալս⁹:

⁷ Թանգարան Հին և նոր նախնեաց, Ա, Անկանոն գիրք Հին կտակաբանաց, Ս. Ղազար, 1896, էջ 207:

⁸ Փանձարան, հ. Բ, էջ 1102:

⁹ Նույն տեղում, էջ 1104:

Այրիվանեցու գանձում մյուս մարգարեները ևս ներկայացվում են համապատասխան բնորոշումներով, որոնք վերաբերվում են կա՛մ նրանց կյանքին և կա՛մ էլ մարգարեությանը: Ուլսեի համար ասվում է. «Ուլսէ սերմանեալ»¹⁰, համաձայն նրա «Եւ սերմանեցից զնա ինձ ի վերայ երկրի» (Ուլսէ Բ 23): Նույն ձևով Հովելի մարգարեության «Վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ յաւուր յանմիկ» (Ա 15) խոսքերի հետևողությամբ նրա համար ասվում է. «Յովել զվայն կրկնեալ»:

Սոփոնիայի մարգարեությունում երկիցս կա գոչել բառը՝ «Գազանք գոչեսցեն ի նկուղս նորա» (Բ 14) և «Իշխանք նորա իբրև առիւծունք գոչեսցեն» (Գ 3), որի համար Այրիվանեցու գանձի մարգարեների բնորոշման շարքում նրա համար ասվում է. «Սոփոնեայ գոչեալ»:

Անգեասի համար ասվում է՝ «Անգէաս շարժեալ»: Այս բնորոշումը տրվել է երկու պատճառով: Նախ, որովհետև նրա մարգարեությունում ասվում է. «Կարձեալ միւս անգամ շարժեցից զերկինս և զերկիր» (Բ 7-8): Եվ երկրորդ՝ որովհետև իր ազգակիցներին մղում էր, շարժում էր վերսկսելու Երուսաղեմի տաճարի կառուցումը: Նրա անվան հետ կապված շարժել բառը հնից եկող գրական ավանդույթով այնքան կենսունակ էր, որ «Բառարան Սուրբ Գրոցի» հայերեն թարգմանությունում ևս այն նրա գլխավոր բնորոշիչներից է. «Անգէի մարգարէութեան նպատակն էր շարժել իւր հայրենակիցները նորէն սկսելու տաճարին շինութիւնը, որ շատոնց ընդհատեալ էր»¹¹:

Նաթան մարգարեն արդեն բնորոշվում է իր գործունեությամբ և նրա համար ասվում է՝ «Նաթան մեղադրեալ»: Նաթանը այսպես է անվանվում, որովհետև մեղադրեց Դավիթ թագավորին Ուրիայի և Բերսաբեի համար (Բ Թագ, գլ. ԺԲ):

Մարգարեից նվիրված կանոնը «Գանձարանի» աստվածաշնչային մյուս թեմաներին ու տոներին նվիրված կանոնների օրինակով գալիս է վկայելու, որ միջնադարյան գանձերը լինելով գեղարվեստական բարձրարժեք ստեղծագործություններ, հիմնված չեն միայն դրանց հեղինակների գեղարվեստական երևակայության ու մտածողության վրա, այլև խարսխված են Աստվածաշնչի համապատասխան հատվածների և վերջիններիս մեկնությունների վրա, դառնալով աստվածաշնչային մեկնությունների ու միջնադարյան խորհրդաբանության գեղարվեստական յուրօրինակ արտահայտությունը:

¹⁰ Գանձարան, հ. Բ, էջ 1096:

¹¹ Բառարան Սուրբ Գրոց, Կոստանդնուպոլիս, 1881, էջ 38:

